

МРНТИ 14.29.21
УДК 37.04

Ж.И.Сардарова¹, Т.С.Балгаева²

¹ғылыми жетекшісі, п.ғ.д., қауымдас.профессор, sardar.zh@mail.ru

²Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, 7М01902 –Арнайы педагогика: логопедия мамандығының 2 курс магистранты, tolgan_ay@mail.ru Қазақстан, Алматы қаласы

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Аңдатпа

Психикалық дамудың тежелуі - қалыпты қарқынның бұзылуынан жеке психикалық функциялардың дамуының артта қалуы. Психикалық дамудың тежелуі моториканың, сөйлеудің, зейіннің, есте сақтаудың, ойлаудың, мінез-құлықты реттеу мен өзін-өзі реттеу деңгейінің жеткіліксіздігімен, эмоциялардың тұрақсыздығымен, мектептегі үлгерімінің нашар болуымен сипатталады. Мақалада психикалық дамуы тежелген балалардың сөздік қоры, оларды оқытудың интербелсенді әдістерінің мәні, интербелсенді сабақтың құрылымы және интербелсенді оқытуды жүзеге асыру үшін оқу процесін ұйымдастыру шарттары көрсетілген. Психикалық дамуы тежелген оқушылармен сөздік қорды дамытуға арналған логопедиялық жұмысқа бейімделген интербелсенді әдістердің маңыздылығы ұсынылған.

Кілт сөздер: психикалық дамуы тежелген, сөздік қор, интербелсенді әдіс, ерекшеліктер.

Сардарова Ж.И.¹, Балгаева Т.С.²

¹научный руководитель, д.п.н., ассоц. профессор, sardar.zh@mail.ru

²КазНПУ имени Абая, магистрант 2 курса по специальности 7М01902-Специальная педагогика: логопедия, tolgan_ay@mail.ru
Казахстан, г. Алматы

РАЗВИТИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ С ПОМОЩЬЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ

Аннотация

Задержка психического развития - отставание развития отдельных психических функций от нарушения нормального темпа. Задержка психического развития характеризуется недостаточным уровнем моторики, речи, внимания, памяти, мышления, регуляции поведения и саморегуляции, неустойчивостью эмоций, плохой успеваемостью в школе. В статье представлен словарный запас детей с задержкой психического развития, сущность интерактивных методов их обучения, структура интерактивного урока и условия организации учебного процесса для осуществления интерактивного обучения. Представлена значимость интерактивных методов, адаптированных к логопедической работе по развитию словарного запаса у учащихся с задержкой психического развития.

Ключевые слова: задержка психического развития, словарный запас, интерактивный метод, особенности.

Zh.I.Sardarova¹, T.S.Balgayeva²

¹d.p.n., associate professor, sardar.zh@mail.ru

²Abai KazNPU, 2nd year master's student in the specialty
7M01902-Special pedagogy: Logopedia, tolgan_ay@mail.ru
Kazakhstan, Almaty

VOCABULARY DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION USING INTERACTIVE METHODS

Annotation

Mental retardation is a lag in the development of individual mental functions from a violation of the normal pace. Mental retardation is characterized by an insufficient level of motor skills, speech, attention,

memory, thinking, regulation of behavior and self-regulation, instability of emotions, poor academic performance at school. The article presents the vocabulary of children with mental retardation, the essence of interactive teaching methods, the structure of an interactive lesson and the conditions for organizing the educational process for interactive learning. The importance of interactive methods adapted to speech therapy work on the development of vocabulary in students with mental retardation is presented.

Keywords: mental retardation, vocabulary, interactive method, features.

Бүгінгі таңда статистика көрсеткендей, әр түрлі сөйлеу қабілеті бұзылған бастауыш сынып оқушыларының саны жылдан жылға артып келеді. Бұл қоғамды алаңдатып отыр, әсіресе оқушыға психикалық дамудың кешігуі диагнозы қойылған кезде. Психикалық дамудың тежелуі (ПДТ) - бұл мектепке бару кезінде жиі кездесетін және жалпы білім қорының жетіспеушілігімен, идеялардың шектеулілігімен, ойлаудың жетілмегендігімен, ойын қызығушылықтарының басым болуымен және интеллектуалды белсенділікпен айналыса алмауымен көрінетін психиканың даму қарқынының баяулауы. Психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеуі сөздік пен грамматикалық құрылымдардың кедейлігімен сипатталады, оларда фонематикалық есту қабілеті жеткіліксіз дамыған[1].

ПДТ балалардың психофизикалық дамуының ерекшелігі және олардың танымдық белсенділігі сөйлеуді меңгеру процесіне айтарлықтай әсер етеді және олардың сөйлеу дамуының ерекшеліктерін анықтайды: сөйлеу инерциясы, сөздік қорының шектеулілігі, грамматикалық құрылымдардың кедейлігі, кеңейтілген біртұтас сөйлеудегі қиындықтар. Осылайша, сөйлеу патологиясымен асқынған психикалық дамуының кешігуі туралы айтуға болады.

Интеллектуалды және эмоционалды жетілмегендікке байланысты ПДТ балаларда олардың лексикасының өзіндік ерекшелігі байқалады. Мұндай балалар сөздік қорының шектеулілігімен, енжар сөздіктің белсендіден басым болуымен, сөздерді қолданудың дәлсіздігімен, тілдің антонимдік және синонимдік құралдарының жеткіліксіз қалыптасуымен сипатталады [2].

Сөйлеу - бұл адамның іс-әрекеті процесінде қалыптасатын процесс, сонымен қатар, адамның азды-көпті белгілі бір мәселелерді саналы түрде шешуі. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларына сөйлеуді үйрету барысында оқу-іс әрекеті - әр бала белсенді түрде сабаққа қатысуға және өз бетінше шешім қабылдауға негізделуі тиіс. Баланың оқу сапасы, алған білімі, барлық пәндер бойынша қалыптасқан дағдылары баланың үйлесімді сөйлеуді қалай меңгергеніне байланысты. М.С.Бессонованың пікірінше, балалардың сөйлеуі мен сөздігін дамыту, ана тілінің байлығын игеру жеке тұлғаны қалыптастырудың, ұлттық мәдениеттің дамыған құндылықтарын игерудің негізгі элементтерінің бірін құрайды. Бүгінгі таңда оқушылардың сөздік қорының кедейленгенін байқап жүрміз, бұл өз кезегінде оқуда қиындықтарға әкеледі. Сондықтан оқушылардың сөздік қорын (белсенді де, енжар да) бастауыш сыныпта тіл сабақтарында толықтырып отыру қажет [3].

Сөздік қор - бұл тілдегі барлық сөздердің жиынтығы. ПДТ балалардың сөздік қорының ерекшеліктерін зерттеу қазіргі заманғы арнайы педагогика саласының теориясы мен практикасының өзекті мәселесі болып отыр. Н.Ю.Боряков, Н.П.Деревянко, Е.В.Мальцев және т. б. заманауи зерттеуші мамандардың еңбектеріндегі мәліметтері бойынша:

- ПДТ балалар сөздерді сөздің тар мағынасында жиі қолданады;
- Бұл балалардың сөйлеуі жалпылаудың төмен деңгейімен сипатталады: пішіні, мақсаты немесе басқа белгілері бойынша бір-біріне ұқсас көптеген заттарды жалпы атайды;
- Оларда тілдің синонимдік және антонимдік құралдарының қалыптасуында бұзылулар болады, балалар сирек қолданылатын және таныс емес сөздерге антонимдерді таңдауда айтарлықтай қиындықтарға тап болады;
- ПДТ оқушылардың белсенді сөздік қоры енжар сөздік қорынан әлдеқайда аз;
- ПДТ балалар заттардың бөліктерін білдіретін көптеген сөздерді білмейді (орындытың аяғы, арқасы, отырғышы), жануарлардың төлдері (көжек, қонжық) және т.с.с. [4, 34 бет].

Баланың сөздік қорын қалыптастыру оның психикалық дамуы мен тәрбиесімен тығыз байланысты, бұл көбінесе танымдық іс-әрекеттің даму деңгейімен және негізгі ойлау процестерінің қалыптасуымен анықталады. Көптеген авторлардың зерттеулері бұл санаттағы балалар қалыпты балалармен салыстырғанда шектеулі сөздік қорымен сипатталатындығын көрсетеді. Л.В.Мардахаев сөздік қор ұғымына мынадай анықтама береді: "Сөздік қор - бұл адамның сөзді түсінетін және түсіндіре алатын табиғи тіл сөздерінің жиынтығы"[5, 21 бет].

Қазіргі сабақ беру жағдайында оқушылардың белсенді сөздік қорын байыту мәселесін шешудің тиімді әдістері мұғалімнің оқушылармен және барлық оқушылардың бір-бірімен өзара әрекеттесуіне ықпал ететін интербелсенді оқыту әдістері болып табылады. Интербелсенді оқыту процесінде оқушылардың білімі мен идеялары алмастырылады, бұл оқушылардың іс-әрекетін ынтымақтастықтың жоғары формаларына ауыстырады.

Педагогикадағы интербелсенді тәсіл инновациялық деп түсіндіріледі, ал интербелсенді оқыту танымдық қызметті ұйымдастырудың бір түрі ретінде түсіндіріледі. Білім алушылардың бірлескен іс-әрекеті түрінде жүзеге асырылатын таным тәсілі, онда балалар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ақпарат алмасады, проблемаларды бірлесіп шешеді, жағдайларды модельдейді, басқалардың іс-әрекеттерін және олардың мінез-құлқын бағалайды, іскерлік ынтымақтастықтың нақты атмосферасына енеді, яғни интербелсенді тәсілдің маңызды сипаттамалары: оқушылардың бір-бірімен немесе объектілермен белсенді өзара әрекеттесуі қоршаған әлем (интерактивті тақта, планшет және т.б.) және өзара әрекеттесу процесінде оқыту [6].

Интербелсенді тәсілді қолдана отырып оқыту әр түрлі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді: коммуникативті білім-білік дағдыларын дамыту, басқалардың пікірін тындауға үйрету, әртүрлі көзқарастарды салыстыру және бағалау, бірлескен шешімдер әзірлеу, оқушылар арасында эмоционалды байланыс орнатуға ықпал етеді, командада жұмыс істеуге үйретеді, қауіпсіздік, өзара түсіністік және өзіндік жетістік сезімін сезінуге көмектеседі.

ПДТ балаларға қатысты интербелсенді тәсілді қолдану олардың психофизикалық дамуының ерекшеліктеріне байланысты белгілі бір шектеулерге ие: белсенділіктің төмендеуі және қоршаған әлемге, атап айтқанда адамдарға (құрдастарына, үлкендерге және т.б.) қызығушылық таныту, сөйлеу дамуының ерекшеліктері (сөйлеудің нашарлығы, көптеген дыбыстарды өткізіп жіберу және ауыстыру, сөздік қорының енжарлығы, ана тілінің грамматикалық негіздерін игермеуі, ақпаратты беру қиындықтары және т. б.), ойлау процестерінің бұзылуы (салыстыру, жалпылау және т. б.).

Қазіргі кезеңде түзету жұмыстарының қолданыстағы дәстүрлі нысандары мен құралдары оқытудың интербелсенді құралдарын қамтитын жаңа оқыту құралдарының пайда болуымен толықтырылды. Интербелсенді оқыту құралдары - бұл оқыту процесінде мұғалім мен бала арасындағы нәтижелі диалогты қамтамасыз ететін, нақты уақыт режимінде белсенді өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін құралдар. Интербелсенді оқыту құралдарының негізгі дидактикалық мақсаты - оқу процесін ең тиімді сипаттамаларға жақындату [7].

Біздіңше, интербелсенді оқыту құралдарын қолдану тиімділігі – бұл балалардың сөйлеу тілінің дамуындағы кемшіліктерді түзетуде маңызды орын алады және алынған дағдыларды бала үшін ең қолжетімді және қызықты түрде тиімді және сапалы игеруге және бекітуге ықпал етуі.

Басты ескеретін мәселе - логопедиялық сабаққа тән - сөйлеу материалын бірнеше рет қайталау қажеттілігі, бұл көбінесе оқушының шаршауының жоғарылауына, не болып жатқанына қызығушылықтың жоғалуына әкеледі. Бұл жағдайда логопедиялық сабақта оқытудың интербелсенді құралдарын қолдану көрсетілген жағымсыз құбылыстарды болдырмауға көмектеседі, өйткені бұл баланың сөйлеу дағдыларын бекітуге және әртүрлі графикалық және анимациялық эффектілердің көмегімен безендірілуі мүмкін визуалды түрде ұсынылатын әр түрлі көрнекі материалдарда алынған дыбыс айту дағдыларын автоматтандыруға көмектесуі. Соның негізінде интербелсенді оқыту құралдарын қолданудың артықшылығы - олар баланың естігенін визуализациялауға мүмкіндік береді [8].

Біздің тұжымдауымызша, білім берудің жаңа стандарттары мен балалардың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, негізгі әдістемелік инновациялар бүгінде оқытудың интербелсенді әдістерін қолданумен байланысты. Өйткені оқытудың интербелсенді әдістері мен формаларын сөзсіз ПДТ балалардың сөздік қорын дамытуға да қолдану тиімділігі.

Жалпы логопедиялық әдістердің негізгі міндеті – интербелсенді қарым-қатынасты қамтамасыз ету. Осыған орай, баламен интербелсенді қарым-қатынас жасай отырып, біз оларды оқытамыз, дамытамыз, тәрбиелейміз, бұзылуларды түзетеміз, әлеуметтендіреміз, қоршаған әлемге бейімдейміз, мектепте оқуға көмектесеміз және одан әрі тәуелсіз өмірге дайындай аламыз.

Өкінішке орай, қазіргі уақытта интербелсенді оқыту мәселесінде материалдардың негізгі бөлігі қалыпты дамып келе жатқан оқушылармен жұмыс істеуге бағытталған. Мүмкіндігі шектеулі оқушыларды интербелсенді оқыту туралы әдебиеттер өте аз, бірақ осы әдістеме аясында қолданыстағы интербелсенді оқыту әдістерін ПДТ балалармен логопедиялық жұмысқа бейімдеу

мүмкіндігі бар. Арнайы педагогикада интербелсенді тәсіл мәселесі тікелей қарастырылмады, бірақ көптеген ғалымдардың еңбектерінде жанама көрініс тапты.

Логопедиялық сабақтарда оқытудың интербелсенді әдістерін қолдану құндылығы:

- балаларды білім беру процесіне тарту белсенділігін ынталандырады;
- оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады;
- оқытудың тиімділігі мен сапасын бірнеше есе арттырады;
- түзету жұмыстарының мерзімін қысқартады;
- командада жұмыс істеу қабілетін қалыптастырады, кез келген көзқарасқа төзімділік танытуды үйренеді.

Интербелсенді оқыту тағы бір маңызды мәселені ішінара шешеді. Бұл - релаксация, жүйке жүктемесін жеңілдету, зейінді ауыстыру, әрекет формаларын өзгерту және т. б. Осылайша, оқытудың интербелсенді әдістері ПДТ балаларды түзету және дамыту жұмыстарының перспективалық құралы болып табылады, соның арқасында баланың бүкіл денесін сауықтыруға ықпал ететін логопедиялық балалардың сөйлеуін түзету процесі оңтайландырылады.

Логопедиялық сабақтарда интербелсенді әдістерді тиімді пайдалану үшін өз жұмысыңызды мұқият жоспарлауда ескепретін басты мәселелер:

- оқушылардың жасына, интербелсенді әдістермен жұмыс тәжірибесіне сәйкес әдістерді қолдану;
- оқушыларға тақырыпты игерудің "кілтін" беретін интербелсенді жаттығуларды таңдау;
- әр оқушының жұмыс қарқынын және оның қабілеттерін ескеру.

Логопедиялық сабақтарда қолданатын кейбір интербелсенді әдістерді қарастырайық. Оқытудың интербелсенді әдістерін қазіргі практикада 4 топқа бөліп қарастырады:

1. топтық оқыту;
2. фронтальдық оқыту;
3. ойын барысында оқыту;
4. пікірталас барысында оқыту.

Топтық оқу әрекеті - оқытуды шағын топтарда ұйымдастыру формасы. Мұндай оқыту оқушылар үшін өз құрбыларымен ынтымақтастық жасауға, әр адамның қарым-қатынасқа табиғи ұмтылысын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Топтық оқытуға жұппен жұмыс, шағын топтағы жұмыс, аквариум жатады.

Фронтальдық интербелсенді әдістерге бүкіл сыныптың бір мезгілдегі бірлескен жұмысын қамтитын әдістерді жатқызуға болады: «Микрофон», «Аяқталмаған сөйлемдер», «Миға шабуыл», «Оқи отырып, үйренемін».

Ойын барысында оқыту әдістеріне рөлдік ойындар, драматизациялау жатады. ПДТ балаларды оқыту мен тәрбиелеуде ойын ерекше орын алады. Ойын дамуға ықпал етіп қана қоймайды, жағымды эмоциялар тудырады, белсендіреді. Мектеп практикасы үшін дидактикалық ойындардан басқа, оқушылардың өзара іс-қимылы мен ынтымақтастығын дамытуға бағытталған сюжеттік және рөлдік ойындар әзірленді. Оларды педагогикалық қызметте кіші және үлкен оқушылармен бірге қолдану ұсынылады. Мұндай ойындардың негізгі мақсаты - қалыптасқан дағдылар мен білім-білік дағдыларын пысықтау, оларды нақты өмірлік жағдайларға көшіру. Сондай-ақ, рөлдік ойындар мотивацияны дамыту үшін қолданылады, мысалы, қолмен жұмыс жасау.

Пікірталасқа оқыту әдісі оқыту үдерісінде оқушылардың танымдық әрекетінің маңызды тәсілі, өйткені пікірталас – даулы мәселені көпшілік алдында кеңінен талқылау. Бұндай әдістерге «Ток-шоу», «Пресс» әдісі, «Бағытыңды таңда» әдістері жатады.

Жалпы айтқанда, бұл әдістердің барлығы оқушының сөздік қорын белсендіруге, дамытуға көмектеседі. Осылайша, мектептегі логопедиялық жұмыста интербелсенді әдістерді қолдану ПДТ оқушылардың сөйлеу эмоционалдығын жақсартуға ықпал етеді, интонациялық экспрессивтілікті дамытады, сөздік қорын байытады, грамматикалық жүйені қалыптастырады, баланың сөйлеу әрекетін белсендіреді. Оқушыларды оқытудың интербелсенді әдістерін қолдану ПДТ білім алушылардың, ата-аналардың, қоғамның, уақыттың қажеттіліктеріне жауап беретін тәрбие мен білім беру процесін оңтайлы жасауға мүмкіндік береді. Оның дәлелі - жүргізілген зерттеу жұмысымыз[10].

Біздің алғашқы анықтау экспериментіміз Алматы қаласы, Мемлекеттік Коммуналды Қазыналық Кәсіпорны Мамандандырылған «Жанұя» кешені базасында ұйымдастырылды. Мақсатты аудитория ПДТ 9-10 жастағы бастауыш сынып оқушыларын қамтып, барлығы 14 бала қатыстырылды. Бастауыш сынып оқушыларында белсенді сөздік қорының қалыптасу деңгейін диагностикалау үшін

И.Н.Садовникованың "оқушылардың белсенді сөздік қорын анықтау" және М.В.Бажанованың "бастауыш сынып оқушыларының сөйлеуін жедел диагностикалау" әдістері қолданылды [9].

Сөздік қорын зерттеу.

Мақсаты: белсенді сөздік қордың көлемін анықтау.

Кесте 1. И.Н.Садовникова мен М.В.Бажанованың әдістері арқылы берілген тапсырмалар

Пәндік сөздік	Етістікті пайдаланудағы сөз қоры	Салыстыру арқылы сөздік қорды анықтау	«Керісінше айт»
а) суреттердегі заттардың атауы: «Бұл кім? Бұл не?» (қырыққабат, дәптер, дәрігер, көкөністер, қалам, кітап, аспаз, табакша, шыны, мұғалім, шайнек, табак, оқушы, сызғыш); б) бір сөзбен атаңыз: Ұшақ, автобус, трамвай... Таңқурай, көкжидек, мүкжидек... Күз, қыс, көктем, жаз... Суретші, дәрігер, ұшқыш...	а) «кім не істейді?» шаштараз... тігінші ... ұшқыш... б) «қандай дыбыс шығарады?» мысық ... сиыр ... ит ... жылқы ... в) «әрекеттерді атаңыз»: (не істейді?) боран..... найзағай —... жел —... қар —...	дәміне қарай — лимон мен бал, пияз және жүзім; түсі бойынша — жүгері гүлі мен Қалампыр, алмұрт және қара өрік; беріктігі бойынша — арқан мен жіп, қағаз және мата; биіктігі бойынша — жер үй мен көп қабатты үй, бұта мен ағаш.	Пластилин жұмсақ, ал тас... Көмір қара, ал қар... Дана жақсы сурет салады, ал Дина... Диван жұмсақ, ал орындық... Асан сыпайы, ал Үсен...

Кесте 2. Сөздік қорының даму деңгейін әдістерді қолданбаған жағдайдағы балалардың жауаптарының нәтижесі

Оқушылардың аты	Сөздік қорының даму деңгейі		
	төмен	орташа	жоғары
Абылай	+		
Кәусар		+	
Ермахан		+	
Богдан		+	
Шыңғыс	+		
Мухаммад	+		
Арнұр		+	
Дарын	+		
Сафия	+		
Мұхамед	+		
Гүлнәз		+	
Нұрмұхамед		+	
Алибек		+	
Арсен	+		

Алынған нәтижелер қорытындысына талдау жұмысы бізге барлық балалар тапсырма орындау барысында белсенді бола алмағандығын көрсетті. Мысалы, Сафия барлық тапсырманы өте төмен деңгейде орындаса, ал Мухаммад тапсырмаларды орындау барысында көптеген қиындықтарға тап болды. Балаларға тек суретпен ғана тапсырма орындату, жеке отырып талдату, оларды тез

жалықтырып жіберді. Әрі қарай өз ойларын айтуда сөздік қорларының ақсап тұрғаны байқалды. Көп балалар тек бір сөзбен ғана тоқталып қалды. Тіпті, кейбіреулері қарама-қарсы сөздерді, жалпы атауларды айта алмады. Осыған байланысты сөздік қорының дамуының кемшіліктерін түзетуге бағытталған интербелсенді әдіс арқылы тапсырмалар әзірлеу қажет деп ұсынылды.

Қосымша зерттеу барысында осы аталған оқушыларға интербелсенді әдістердің 4 тобымен тапсырмалар берілді.

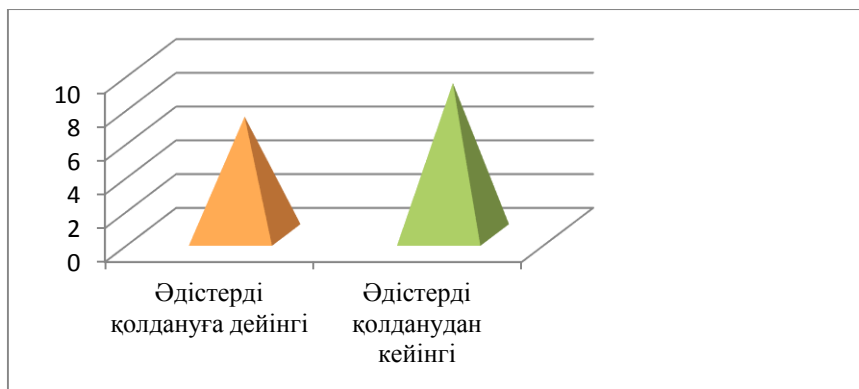
Кесте 3. Оқушыларға берілген тапсырмалар

Топтық оқыту	Фронтальдық оқыту	Ойын барысында оқыту	Пікірталас барысында оқыту
<p>«Аквариум» әдісі Тапсырма: сөйлемдерді аяқтаңыз: Пластилин жұмсақ, ал тас... Көмір қара, ал қар... Дана жақсы сурет салады, ал Дина... Диван жұмсақ, ал орындық... Асан сыпайы, ал Үсен... Бұл әдісте бір топқа осы сұрақтар қойылды, екінші топ кателігін тауып, өздері дұрыс жауабын айтты.</p>	<p>«Микрофон» әдісі Тапсырма: «қандай дыбыс шығарады?» мысық ... сиыр ... ит ... жылқы ... Бұл әдісте әр оқушыға белгілі уақыт берілді. Сол уақыттың ішіндетез сұраққа жауап беруі тиіс. Егерде қате жауап болған жағдайда, басқа оқушы жауап бере алады.</p>	<p>«Сөйлем қуаласпақ» ойыны. Тапсырма: сөйлемдерді аяқтаңыз: Пластилин жұмсақ, ал тас... Көмір қара, ал қар... Дана жақсы сурет салады, ал Дина... Диван жұмсақ, ал орындық... Асан сыпайы, ал Үсен... Интерактивті тақтадан суреттер көрсетіледі. Сол суреттерге қарап әр топ сөйлемді аяқтайды. Бірінші аяқтаған топ жеңіске жетеді.</p>	<p>«Пресс» әдісі Тапсырма: Дәміне қарай — лимон мен бал, пияз және жүзім; түсі бойынша — жүгері гүлі мен Қалампыр, алмұрт және қара өрік; беріктігі бойынша — арқан мен жіп, қағаз және мата; биіктігі бойынша — жер үй мен көп қабатты үй, бұта мен ағаш. Бұл әдісте әр бала өз ойын айтып, менің ойымша деп басқа баланың жауабын ортаға салады.</p>

Кесте 4. Интербелсенді әдістерді пайдаланып берілген тапсырмалардан кейінгі оқушылардың нәтижесі

Оқушылардың аты	Сөздік қорының даму деңгейі		
	төмен	орташа	жоғары
Абылай		+	
Кәусар		+	
Ермахан		+	
Богдан			+
Шыңғыс	+		
Мухаммад	+		
Арнұр			+
Дарын		+	
Сафия	+		
Мұхамед	+		
Гүлнәз			+
Нұрмұхамед		+	
Алибек		+	
Арсен	+		

Диаграмма 1.

Қорытындылай келе, интербелсенді әдістер баланың сөздік қорын жан-жақты дамытудың бірегей құралы, әртүрлі білім мен дағдыларды игеру көзі ретінде өз маңыздылығын дәлелдеді. Бұл орайда, интербелсенді оқыту әдістерін кеңінен қолдану барысында оқушылардың танымдық қабілеттерін, белсенділіктерін, пәнге деген қызығушылықтары артқандықтары байқалды. Сонымен қатар бастауыш сыныптағы әртүрлі интербелсенді әдістер ПДТ балалардың сөйлеуін, ойлауы мен қиялын, ерік-жігерін, табандылығын, ұйымшылдығы мен тәртіптілігін, белсенді сөздік қорын өсіруге тиімді ықпал ететіндігіне көз жеткіздік. Бұл өз кезегінде интербелсенді оқыту әдістерді күнделікті сабақта қолдану ПДТ оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндігі өте зор екендігін тұжырымдайды және оған жүргізілген педагогикалық тәжірибе жұмысының бірінші кезеңінде жүргізілген зерттеу жұмысы нәтижелері дәлел бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Айтбаева А.Б., Арнайы педагогика негіздері: оқу құралы / А.Б. Айтбаева, - Алматы: Нур-Принт, 2014. - 128 бет.
2. Жигорева М.В., «Применение интерактивных технологий по конструированию структурно-семантических высказываний обучающихся с ограниченными возможностями здоровья».- ФГБОУ ВО «Московский педагогический государственный университет», Москва: 2018.
3. Меженцева Г.Н., «Особенности лексико-грамматического строя речи у младших школьников с задержкой психического развития». - «Молодой учёный»- Международный научный журнал № 19 (153) / 2017.
4. Аутаева А.Н., Ольжабаева А.Е. «Психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілі ерекшеліктері». - ХАБАРШЫ «Арнайы педагогика» сериясы, №4(67), 2021
5. Тойбазарова Н.А. Интербелсенді оқыту технологиясы. Оқу құралы. – Нұр-Сұлтан: «Тұран-Астана» унив. баспасы, 2019. – 89 бет.
6. Кузибоева М. М. «Интерактивные методы обучения». - "Экономика и социум" №10(65) 2019
7. Янко Л.А., «Методы и приемы интерактивного обучения в деятельности учителя-логопеда с учащимися, имеющими тяжелые нарушения речи». Ростов н/Д: Феникс, г. Тирасполь 2019. – 99 с.
8. Бажанова М.В., «Экспресс – диагностика речи младших школьников»: Методическая разработка, Ярославль, 2019
9. Садовникова И.Н., «Коррекционное обучение школьников с нарушениями чтения и письма»: Пособие для логопедов, учителей, психологов дошкольных учреждений и школ различных типов. – М.: АРКТИ, 2015. – 400 с: ил.
10. Ботамқұлова А.Б., «Қазіргі кездегі оқытудың педагогикалық технологиялары» Оқу-әдістемелік құрал. – Тараз, 2015. – 90 бет.